

Spis treści

Wykaz skrótów	7
Wstęp	11
Rozdział 1. Geneza administracyjno-prawnego ukształtowania szkolnictwa artystycznego	17
1.1. Prawne uwarunkowania systemu edukacji artystycznej	17
1.1.1. Akty prawne regulujące system edukacji artystycznej	18
1.1.2. Artystyczna jednostka edukacyjna jako zakład administracyjny	21
1.1.2.1. Pojęcie zakładu administracyjnego	22
1.1.2.2. Pojęcie władztwa zakładowego	26
1.1.3. Typy artystycznych jednostek edukacyjnych	31
1.2. Aktualne problemy systemu edukacji artystycznej	36
1.3. Analiza porównawcza systemów kształcenia artystycznego w Polsce, Wielkiej Brytanii, Niemczech i Francji	39
Rozdział 2. Prawne determinanty organizacji artystycznych jednostek edukacyjnych	53
2.1. Procedura tworzenia artystycznych jednostek edukacyjnych	54
2.1.1. Tworzenie publicznych artystycznych jednostek edukacyjnych	55
2.1.2. Tworzenie niepublicznych artystycznych jednostek edukacyjnych	60
2.1.3. Finansowanie artystycznych jednostek edukacyjnych	65
2.2. Statut	72
2.2.1. Wewnątrzszkolny system oceniania	83
2.2.2. Program wychowawczo-profilaktyczny	85
2.2.3. Standardy ochrony małoletnich	87
2.3. Organizacja w ujęciu roku szkolnego	90
2.4. System edukacji uczniów	92
2.4.1. Zasady rekrutacji uczniów	93
2.4.2. Podstawa programowa	99
2.4.3. Ramowy plan nauczania	102
2.4.5. Kształcenie w ramach toku indywidualnego	105
2.4.6. Zasady uczestnictwa w konkursach	107
2.4.7. System oceniania uczniów	110
2.4.7.1. Egzamin promocyjny, końcowy i kwalifikacyjny	114
2.4.7.2. Egzamin poprawkowy	120
2.4.7.3. Egzamin dyplomowy	124
2.4.7.4. Egzamin eksternistyczny	129
2.4.8. Dokumentacja, świadectwa i dyplomy	133

2.5. Działalność eksperymentalna	139
2.6. Nauczyciele	141
2.6.1. Kwalifikacje	141
2.6.2. Warunki pracy	155
Rozdział 3. Organy artystycznej jednostki edukacyjnej	167
3.1. Dyrektor	168
3.1.1. Konkurs na dyrektora	173
3.1.2. Odwołanie dyrektora ze stanowiska	179
3.1.3. Wicedyrektor i kierownicy sekcji	181
3.2. Rada pedagogiczna	184
3.3. Rada szkoły	189
3.4. Rada rodziców	192
3.5. Samorząd uczniowski	196
Rozdział 4. Kompetencje organów administracji publicznej wobec artystycznych jednostek edukacyjnych	199
4.1. Definicje nadzoru i kontroli	199
4.2. Rodzaje nadzoru	203
4.3. Nadzór zarządczy	206
4.4. Nadzór pedagogiczny	209
4.4.1. Formy nadzoru	214
4.4.2. Nadzór zewnętrzny	218
4.4.3. Nadzór wewnętrzny	222
4.5. Procedura oceny pracy zawodowej nauczyciela	224
4.5.1. Tryb dokonywania oceny	224
4.5.2. Kryteria oceniania	226
4.5.3. Zasady awansu zawodowego nauczycieli	233
4.5.3.1. Awans zawodowy na stopień nauczyciela mianowanego	234
4.5.3.2. Awans zawodowy na stopień nauczyciela dyplomowanego	245
4.5.4. Postępowanie odwoławcze od oceny pracy	254
Rozdział 5. Procedura likwidacji artystycznych jednostek edukacyjnych	259
5.1. Likwidacja artystycznej jednostki edukacyjnej	259
5.2. Przekształcenie artystycznej jednostki edukacyjnej	265
5.3. Przekazanie prowadzenia artystycznej jednostki edukacyjnej osobie prawnej lub fizycznej	266
Rozdział 6. Zakres i formy współpracy ministra właściwego do spraw edukacji z ministrem właściwym do spraw kultury w dziedzinie funkcjonowania artystycznych jednostek edukacyjnych	277
6.1. Pojęcie ministra	277
6.2. Zakres współpracy	283
6.2.1. Zakres współpracy w ujęciu podmiotowym i przedmiotowym	284
6.3. Formy współpracy	288
Zakończenie	293
Bibliografia	299

WSTĘP

Szkolnictwo artystyczne zajmuje szczególne miejsce w systemie edukacji nie tylko ze względu na to, że jest skierowane do dzieci i młodzieży posiadających niezwyczajne umiejętności i wyróżniających się wśród rówieśników, ale przede wszystkim dlatego, że proponuje uczniom coś więcej niż tylko wiedzę ogólną. Specyfika nauczania związana z lekcjami indywidualnymi, gdzie nauczyciel danej ścisłej dziedziny sztuki, na przykład gry na instrumencie lub rzeźby czy rysunku, jest nie tylko mistrzem, ale również mentorem i przyjacielem ucznia, jest z samej zasady nastawiona na jak największy rozwój młodego człowieka. Indywidualizm i pasje, które nie mają racji bytu podczas tradycyjnej lekcji w szkole ogólnokształcącej, w tym typie szkolnictwa mogą być rozwijane przez ucznia. Z jednej strony uczęszczanie do szkół artystycznych wiąże się z ogromnymi nakładami pracy i czasu, a z drugiej – nie tylko wzbogaca empatię i stronę emocjonalną młodych adeptów sztuki, ale przede wszystkim pozwala im realizować siebie. Większość absolwentów tych szkół poprzestaje na podstawowym lub średnim etapie edukacji artystycznej, wybierając zupełnie inną drogę rozwoju zawodowego, jednakże nabyta w tym typie szkół formacja charakteru i osobowości staje się wielkim ułatwieniem w rozwiązywaniu trudnych życiowych problemów. Dzięki edukacji w szkołach artystycznych uczniowie zdobywają przede wszystkim umiejętności związane z daną dziedziną sztuki, ale również cierpliwość, umiejętność pracy pod presją, katalizowania stresu, szybkiego podejmowania decyzji oraz pracy w zespole. Proces dydaktyczny prowadzący do ukształtowania dojrzałego artysty jest długotrwały, skomplikowany i przeprowadzany w wielu uzupełniających się kontekstach. Z tego powodu młodzież uczęszczająca do tego typu szkół przyzwyczajona jest do radzenia sobie w różnych sytuacjach, które zwykle nie są „zwykłymi” dla ich rówieśników. Edukacja artystyczna jest nakierowana na całościowy rozwój człowieka, nie tak jak w szkolnictwie ogólnym, dlatego nauka w szkołach artystycznych cieszy się niesłabnącym powodzeniem.

Celem monografii jest ukazanie systemu prawa oświatowego odnoszącego się do artystycznych jednostek edukacyjnych realizujących kształcenie na

poziomie podstawowym i średnim oraz wskazanie potrzebnych zmian. Główna teza monografii brzmi: pozostawianie artystycznych jednostek edukacyjnych pod pełnym bezpośrednim nadzorem finansowym i pedagogicznym ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego oraz częściowym ministra właściwego do spraw edukacji narodowej stanowi realizację konstytucyjnej zasady opieki państwa nad dziedzictwem narodowym i kulturą poprzez zapewnienie artystycznym jednostkom edukacyjnym stabilizacji w warunkach zmiennej polityki władz samorządowych oraz prawa oświatowego.

Tezy dodatkowe, które są udowadniane w kolejnych rozdziałach, obejmują następujące twierdzenia: 1. Historyczne aspekty ukształtowania szkolnictwa artystycznego wskazują na konieczność prowadzenia nad nim nadzoru przez państwo; 2. Organizacja szkolnictwa artystycznego na różnych etapach edukacyjnych wymaga zapewnienia stabilizacji w warunkach zmiennej polityki władz samorządowych oraz prawa oświatowego; 3. Organizacja pracy artystycznych jednostek edukacyjnych powinna mieć na celu zachowanie dziedzictwa narodowego poprzez realizację zamierzeń edukacyjnych; 4. Ukształtowanie kompetencji nadzorczych organów administracji publicznej wobec szkół artystycznych wskazuje na potrzebę dalszego utrzymania nadzoru finansowego i pedagogicznego MKiDN oraz MEN; 5. Pozostawianie artystycznych jednostek edukacyjnych w kompetencjach MKiDN oraz MEN zapewnia im możliwość stabilnej realizacji głównego celu edukacyjnego – wspierania rozwoju utalentowanych uczniów w kierunku prawdziwej sztuki.

Z analizy aktów prawnych odnoszących się do systemu edukacji artystycznej wynika, że podstawowym pojęciem związanym z tym rodzajem edukacji powinna być artystyczna jednostka edukacyjna, które jest zakresowo szersze niż szkoła o danym profilu sztuki i obejmuje nie tylko szkoły, ale również inne jednostki edukacyjne, na przykład ogniska artystyczne, studia wokalne. Jednocześnie należy podkreślić, że najczęściej wykorzystywaną formą kształcenia artystycznego są szkoły artystyczne i to do nich odnoszą się wszystkie akty prawne dotyczące tej materii. W rozporządzeniach ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego aspekt organizacyjny związany z innymi jednostkami edukacyjnymi niż szkoły jest sygnalizowany już w tytule aktu prawnego przez umieszczenie w nim pojęcia *placówki nauczania artystycznego*, które obejmuje ogniska artystyczne. Pojęcie artystycznej jednostki edukacyjnej, które jest stosowane w pracy, nie tylko zawiera w sobie typy szkół artystycznych oraz placówki nauczania artystycznego, ale również jednostki edukacyjne, które powstają w ostatnich latach, a nie zostały jeszcze uregulowane prawnie. Działają one na zasadzie analogii w stosunku do placówek nauczania artystycznego, między innymi ognisk muzycznych, na przykład studia wokalne. Dlatego uzasadnione jest posługiwanie się szerokim pojęciem artystycznej jednostki edukacyjnej.

Szkolnictwo artystyczne w Polsce tworzy odrębny system od kształcenia ogólnokształcącego nieartystycznego. Nauka przedmiotów ogólnokształcących w szkołach artystycznych oparta jest na programach Ministerstwa Edukacji Narodowej i obejmuje wszystkie przedmioty przewidziane w programach szkół nieartystycznych. Egzaminy z przedmiotów ogólnych przeprowadzane są według takich samych zasad jak w innych typach szkół. W praktyce uczniowie szkół artystycznych zdają dwa egzaminy: jeden z zakresu wiedzy ogólnej (taki jak w innych szkołach) oraz drugi z zakresu profilu sztuki, w jakim specjalizuje się dana szkoła. Nadzór pedagogiczny nad wszystkimi publicznymi i niepublicznymi szkołami artystycznymi w Polsce sprawuje minister właściwy do spraw kultury i dziedzictwa narodowego. Należy podkreślić, że dla części szkół publicznych pełni on również funkcję organu prowadzącego. Dla pozostałych typów szkół publicznych organem prowadzącym są jednostki samorządu terytorialnego. Zadania związane z pełnieniem tych funkcji są realizowane w Departamencie Szkolnictwa Artystycznego i Edukacji Kulturalnej MKiDN oraz w Centrum Edukacji Artystycznej.

Podstawową płaszczyzną prowadzonych rozważań jest ukazanie systemu prawa oświatowego odnoszącego się do artystycznych jednostek edukacyjnych realizujących kształcenie na poziomie podstawowym i średnim oraz wskazanie potrzebnych zmian. W praktyce nie istnieją kompleksowe opracowania szczegółowe dotyczące tej materii. Wiele publikacji traktuje o prawie oświatowym związanym z systemem szkół ogólnokształcących, podając wycinkowe informacje dotyczące artystycznych jednostek edukacyjnych. Pojawiają się też bezpośrednie odesłania do aktów prawnych i rozporządzeń odnoszących się do tego zagadnienia. Wiele problemów związanych ze specyfiką organizacyjną artystycznych jednostek edukacyjnych znajduje się w opracowaniach i pracach zbiorowych z zakresu zarządzania oraz o charakterze poradnikowym adresowanych do praktyków. W monografii będę przedstawiać ten stan rzeczy, odwołując się do rozporządzeń ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego. Ponadto w pracy zostanie wykorzystana literatura przedmiotu dotycząca problematyki systemu prawa oświatowego w artystycznych jednostkach edukacyjnych¹. Dodatkowo zostaną przeanalizowane Statut Szkoły

¹ Wykorzystano między innymi: Ustawę z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 750), dalej: u.s.o., Ustawę z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 986 ze zm.), dalej: KN, Ustawę z 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 737), dalej: p.o., Kodeks pracy, Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 5 listopada 2014 r. w sprawie ramowych statutów publicznych szkół i placówek artystycznych (Dz.U. z 2014 r., poz. 1646), Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2017 r. w sprawie typów szkół artystycznych publicznych i niepublicznych (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 2547), Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 marca 2019 r. w sprawie specjalistycznej jednostki nadzoru (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 329), dalej: CEA. R.

Muzycznej I i II stopnia im. O. Kolberga w Szczecinku, programy wychowawcze oraz programy wychowawczo-profilaktyczne.

Rozdział pierwszy swoim zakresem przedmiotowym obejmuje genezę ukształtowania systemu edukacji artystycznej. Dzieli się on na następujące podrozdziały: prawne uwarunkowania systemu edukacji artystycznej, aktualne problemy systemu edukacji artystycznej, analiza porównawcza systemów edukacji artystycznej w Polsce, Wielkiej Brytanii, Francji oraz w Niemczech.

Drugi rozdział zawiera omówienie prawnych determinantów organizacji artystycznych jednostek edukacyjnych. Są w nim poruszone aspekty procedury tworzenia artystycznych jednostek edukacyjnych oraz zagadnienia związane ze statutem, organizacją roku szkolnego, warunkami pracy, systemem edukacji uczniów, działalnością eksperymentalną oraz nauczycielami.

Trzeci rozdział zakresem przedmiotowym obejmuje organy monokratyczne i kolegialne w systemie kierowania artystyczną jednostką edukacyjną. Na szczególną uwagę zasługuje zagadnienie roli organów kolegialnych w ramach funkcjonowania artystycznej jednostki edukacyjnej, czyli rady pedagogicznej, rady szkoły, rady rodziców i samorządu uczniowskiego. Te organy mają ogromne znaczenie w odniesieniu do różnych poziomów integracji kultury organizacyjnej tego typu jednostki. Rozdział ten ukazuje sytuacje nietypowe, często różniące się od funkcjonowania szkół ogólnokształcących.

W czwartym rozdziale zostały omówione różne kompetencje organów administracji publicznej wobec artystycznych jednostek edukacyjnych. Dzieli się on na następujące podrozdziały: nadzór zarządczy, nadzór pedagogiczny oraz procedura oceny pracy zawodowej nauczyciela. W ramach podrozdziału poruszającego problematykę oceny pracy zawodowej nauczyciela zostały przeanalizowane takie aspekty, jak: ewaluacja własnej systematyki pracy, plan rozwoju zawodowego oraz brak sądowej drogi odwoławczej od oceny dorobku zawodowego nauczyciela dokonanej przez organ sprawujący nadzór pedagogiczny. W rozdziale tym została również ukazana sytuacja nauczycieli, którzy podczas procedury awansu zawodowego uzyskali negatywną ocenę swojego dorobku zawodowego, która została utrzymana w mocy przez organ drugiej instancji.

Piąty rozdział jest poświęcony procedurze likwidacji artystycznych jednostek edukacyjnych i omawia następujące kwestie: likwidacja, przekształcenie oraz przekazanie prowadzenia artystycznej jednostki edukacyjnej osobie prawnej lub fizycznej. Ze względu na to, że ta specyficzna forma szkolnictwa znajduje szeroki oddźwięk społeczny, szczególnie w małych miejscowościach, przekształcenie, likwidacja lub możliwość przekazania prowadzenia osobie prawnej lub fizycznej stanowi ogromny problem organizacyjny bieżącego życia kulturalnego w danej miejscowości.

W ostatnim rozdziale zostały omówione aktualne aspekty współpracy ministra właściwego do spraw edukacji narodowej z ministrem właściwym do spraw kultury i dziedzictwa narodowego². W jego ramach przeanalizowano zakres współpracy obu organów oraz jej formy. Ze względu na specyfikę kształcenia w ogólnokształcących szkołach artystycznych swoimi kompetencjami obejmuje je dwóch ministrów. Ich działania niejednokrotnie jest trudno jednoznacznie rozgraniczyć, dlatego dochodzi do ich dublowania, jednakże pozostawanie szkół artystycznych w kompetencjach obu organów tej rangi zapewnia im możliwość stabilnej realizacji głównego celu edukacyjnego, czyli wspierania rozwoju utalentowanych uczniów w kierunku prawdziwej sztuki.

W pracy zostały zastosowane metody: historyczna, dogmatyczno-prawna oraz analityczna. Na podstawie analizy źródeł oraz literatury zostały postawione wnioski, wypływające z dokonanych rozważań, które potwierdzają tezę: pozostawanie artystycznych jednostek edukacyjnych pod pełnym bezpośrednim nadzorem finansowym i pedagogicznym ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego oraz częściowym ministra właściwego do spraw edukacji narodowej stanowi realizację konstytucyjnej zasady opieki państwa nad dziedzictwem narodowym i kulturą poprzez zapewnienie artystycznym jednostkom edukacyjnym stabilizacji w warunkach zmiennej polityki władz samorządowych oraz prawa oświatowego.

Monografia stanowi poprawioną i zaktualizowaną wersję mojej rozprawy doktorskiej obronionej na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie.

Chciałabym również przekazać wyrazy wdzięczności mgr. Łukaszowi Mroczyńskiemu-Szmajowi za udzielone wsparcie merytoryczne oraz dr. hab. Robertowi Freyowi za inspirację do opracowania tej monografii. Jednocześnie kieruję podziękowania do recenzentów Pana dr. hab. Andrzeja Adamczyka, prof. UJK w Kielcach, oraz Pana prof. dr. hab. Mirosława Karpiuka, UWM w Olsztynie, za przygotowanie recenzji monografii oraz przekazanie cennych uwag i wskazówek.

Prezentowane w publikacji poglądy są wynikiem dorobku naukowego i przekonań etycznych autora. W pracy uwzględniono stan prawny obowiązujący w dniu 31 grudnia 2025 roku.

² W aktualnym stanie prawnym Minister Edukacji Narodowej i Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego.